

ביאור הדף מסכת שבועות דף ל"ד

בברייתא התבאר כמה דעות מהיכן המקור לזה ששבועת העדות נוהגת רק בעדות על ממון.

לדעת רבי אליעזר לומדים זאת ממה שנאמר בפסוק לגבי שבועת ממון, "או ראה או ידע", ואומרים נאמר גם לגבי שבועת הפקדון, "או בתשומת יד או בגזל או עשק", וכפי שבשבועת הפקדון מדובר על תביעת ממון כך גם בשבועת העדות חייב רק על שבועת ממון.

ודעת רבי עקיבא שלומדים ששבועת העדות היא רק על דבר שיש בו ממון מהפסוק "והיה כי יאשם לאחת מאלה" שמשמע ממנו שיש מאלה שהוא חייב על שבועת העדות, ויש מאלה שהוא פטור, ולכן אנו אומרים שבתביעת ממון חייב, ובעדות שאר איסורים פטור.

ודעת ר' יוסי הגלילי שהמקור לזה ששבועת העדות שייכת רק בתביעת ממון הוא מהפסוק "והוא עד או ראה או ידע", שמשמע ממנו שמדובר בעדות המתקיימת בראיה בלא ידיעה, ובידיעה בלא ראיה. וזה שייך רק בעדות ממון.

ודעת ר' שמעון שהמקור לזה ששבועת העדות שייכת רק בתביעת ממון הוא משבועת הפקדון, שכפי ששם מדובר בשבועה על ממון כך גם כאן.

והוסיף רבי שמעון שאף אפשר ללמוד זאת מקל וחומר שאם פקדון שהוא חמור יותר ואף נשים וקרובים ופסולים חייבים עליו וחייבים על כל שבועה ושבועה בין בפני בי"ד ובין שלא בפניהם, ולמרות זאת חייבים רק על תביעת ממון, וודאי שבשבועת העדות שהיא קלה יותר ואין בה את כל החומרות הללו אלא רק הכשרים לעדות חייבים עליה ורק אחת בפני בית דין, קל וחומר שהיא מדברת רק על תביעת ממון.

והוסיף רבי שמעון שאם נדחה ונאמר שכבר מצינו חומרא בשבועת העדות יותר משבועת הפקדון במה שחייב בה קרבן אף במזיד כשוגג ובמושבע מאחרים כנשבע מעצמו, עדיין יש דרך נוספת ללמוד משבועת הפקדון בגזירה שווה, שנאמר בשבועת העדות "נפש כי תחטא" ובשבועת הפקדון נאמר "נפש כי תחטא" ולומדים "תחטא" בגזירה שווה שכפי שבשבועת הפקדון מדברת רק על תביעת ממון כך גם שבועת העדות.

והקשה רבה בר עולא על דעת רבי אליעזר שהמקור לזה ששבועת העדות נוהגת רק בעדות על ממון הוא ממה שנאמר אומרים לגבי שבועת העדות וגם לגבי שבועת הפקדון ולכן לומדים משבועת הפקדון שהיא רק בממון שאף שבועת העדות היא רק ממון, שהרי אף לגבי שבועת ביטוי נאמר אומרים "או נפש כי תשבע להרע או להיטיב", ומדוע לא לומדים משבועת ביטוי שנוהגת גם בשאר איסורים, שאף שבועת העדות נוהגת אף בעדות שאר איסורים. ועונה הגמרא שמסתבר לר' אליעזר ללמוד לשבועת העדות משבועת הפקדון ולא משבועת ביטוי, כי בשניהם נאמר "תחטא".

אך שואלת הגמרא שיש גם סברא לומר שעדיף ללמוד משבועת ביטוי מאשר משבועת הפקדון כי גם בשבועת ביטוי וגם בשבועת העדות החיוב למי שנשבע הוא קרבן חטאת, אבל בשבועת הפקדון חייב אשם ולא חטאת. ועונה הגמרא שיש יותר דמיון בין שבועת העדות לשבועת הפקדון, גם בזה שבשניהם נאמר "תחטא", וגם בזה שבשניהם נשבע במזיד אבל בשבועת ביטוי מדובר על שבועה בשוגג, וגם בזה שבשבועת העדות ובשבועת הפקדון יש תביעה וכפירה, אבל לא בשבועת ביטוי, וגם בזה שבשבועת העדות ופקדון הם שבועת לשעבר על מה שהיה, אבל שבועת ביטוי היא שבועה שעיקרה מדבר על להבא כגון אוכל ולא אוכל.

ושואלת הגמרא שהרי יש גם דברים שבהם יותר דומה שבועת ביטוי לשבועת העדות, כשבשניהם חייב חטאת על שבעתו, ובשניהם יש קרבן עולה ויורד, ובשניהם אין חיוב חומש, ועונה הגמרא שביותר דברים דומה שבועת העדות לשבועת הפקדון מאשר לשבועת ביטוי ולכן לומדים ממנה.

בברייתא הובא שלרבי עקיבא לומדים מהפסוק "והיה כי יאשם לאחת מאלה" שיש מאלה שהוא חייב עליהם בשבועת העדות ויש מאלה שהוא פטור, ולכן תבעו ממון חייב ותבעו דבר אחר פטור. ושואלת הגמרא מניין לרבי עקיבא שאם תבעו ממון חייב ואם תבעו דבר אחר פטור, ולא להפך שבתביעת ממון אין חיוב ורק בתביעת דבר אחר יש.

ועונה הגמרא שרבי עקיבא סובר אף הוא כרבי אליעזר שלומדים מהאומים שנאמרו בשבועת הפקדון לשבועת העדות, ומה שאמר רבי עקיבא שיש מהם שהוא חייב ויש שהוא פטור כוונתו שיש תביעות ממון שפטורים עליהם משום שבועת העדות.

ומבארת הגמרא על מה נחלק רבי עקיבא על רבי אליעזר ואמר שתביעת ממון כזו פטורים עליה משום שבועת העדות, שאו שרבי עקיבא אמר זאת על משביע עדי קרקע, כי לדעתו בעדות על קרקע אף שהיא ממון אין חיוב משום שבועת העדות ולרבי אליעזר כיון שהיא עדות ממון חייבים עליה משום שבועת העדות, ולדעת ר' יוחנן שבאופן כזה פטור אף לדעת רבי אליעזר מה שאמר רבי עקיבא שפטור זה בעדי קנס, שלדעת רבי אליעזר חייבים ולדעת רבי עקיבא פטורים.

בברייתא אמר ר' יוסי הגלילי שהטעם שבשבועת העדות חייבים רק בעדות על ממון, כי נאמר בה "והוא עד או ראה או ידע" ומשמע שחיוב שבועת העדות זה בעדות המתקיימת בראיה בלא ידיעה, או בידיעה בלא ראה.

ושאל רב פפא את אביי שלכאורה מדברי ר' יוסי הגלילי נראה שהוא סובר שלא דנים לפי מה שנדמה לנו כך אפילו שמוכח לנו שהיה כך אם אין לנו ידיעה, ולא כדעת ר' אחא בברייתא שאמר שגמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצידו בידוע שזה הרגו ולכן בעליו חייב אפילו שלא ראינו שהרגו.

כי אם היה סבור ר' יוסי הגלילי שדנים בדבר שנדמה לנו כך אף בלא ידיעה, הרי שיתכן אופן כזה גם בדיני נפשות, ולא רק בדיני ממונות, וכגון המעשה שסיפר רבי שמעון בן שטח, שאמר אראה בנחמה אם לא ראיתי אחד שרץ אחר חבירו לחורבה, ורצתי אחריו ומצאתי סיף בידו ודם מטפטף והרוג מפרפר, אמרתי לו רשע מי הרגו לזה או אני או אתה, אבל מה אעשה שאין דמך מסור בידי שהרי אמרה תורה "על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת", אלא המקום יפרע ממך, ואמרו שלא זזו משם עד שנשכו נחש לרוצח ומת.

ואם לדעת רבי יוסי הגלילי היה הדין שדנים בדבר שמוכח לנו ונדמה שכך היה אפילו שלא ראינו, הרי שגם בדיני נפשות יתכן עדות כזו, ולא רק בדיני ממונות, ור' יוסי הגלילי אמר שעדות של בראיה בלא ידיעה, או ידיעה בלא ראה שייכת רק בדיני ממונות.

ודוחה הגמרא שיתכן שר' יוסי הגלילי כן סובר כדעת ר' אחא, ומה שאמר שרק בדיני ממונות שייכת עדות כזו, כוונתו לעדות של ראייה בלא ידיעה, ולא של ידיעה בלא ראייה.

ובזה וודאי לא שייך עדות בדיני נפשות, שהרי צריך העד לדעת האם הרוצח הרג עובד כוכבים או ישראל, ואם הרג אדם טרפה או שלם.

ומדייקת הגמרא שלדעת רבי יוסי הגלילי משביע עדי קנס פטור, כי הרי לא שייך בעדות קנס ראה בלא ידיעה כי הרי העד צריך לדעת האם הוא בעל נכרית או בת ישראל, והאם היא בתולה או בעולה.

עמוד ב'

מביאה הגמרא שרב המנונא יש לפני רב יהודה כאשר רב יהודה הסתפק האם אדם שאמר לחבירו מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני, והעדים ראו אותו מבחוץ והנתבע לא ידע מהם, האם עדותם מועילה או לא. והשיב לו רב המנונא שהדין יהיה תלוי במה הלה טוען, שאם הוא אומר לא היו דברים מעולם, נמצא שהוא הוחזק כפרן כי הם מעידים כנגדו שכן ראו שמנה לו. ואם הוא אומר שאכן כדברך שמנית לי את המנה, אלא שזה היה מנה שלי שהבאת לי ולא בתורת הלוואה, אם כך באמת לא תועיל עדותם של העדים, כי אינם מכחישים את דבריו.

ואמר לו רב יהודה המנונא את עול תא, וכלומר אתה ראוי להיכנס לבית המדרש, כי אתה מחכים את רבך.

מספרת הגמרא מעשה שהיה אדם שאמר לחבירו מנה מניתי לך בצד עמוד זה, והשיב לו הנתבע לא לא עברתי בצד עמוד זה, ובאו שני עדים שהנתבע השתין מים בצד עמוד זה, ואמר ריש לקיש שהוא הוחזק כפרן, כי התברר ששיקר בדבריו שאמר שלא עבר בצד עמוד זה.

ואמר לו רב נחמן שזה דין של פרסיים שאינו אמת כי הרי הוא לא אמר שלא עבר מעולם בצד העמוד, אלא כוונתו שלא עבר בעסק זה וכלומר בהלוואה זו בצד העמוד.

ויש אומרים שאותו נתבע אמר באמת לא עברתי בצד עמוד זה **מעולם**, ואז באו שני עדים שהנתבע השתין מים בצד עמוד זה, ועל זה אמר רב נחמן שהוא הוחזק כפרן, כי התברר ששיקר בדבריו שאמר שלא עבר בצד עמוד זה. אך אמר לו רבא שהוא לא הוחזק כפרן, כי כל דבר שלא מוטל על האדם לזכור אינו זוכר אותו, ואף כאן כיון שלא היה מוטל עליו לזכור שהשתין שם מים הוא שכח מזה, וממילא לא הוחזק כפרן.

בברייתא התבאר שלדעת רבי שמעון המקור לזה ששבועת העדות שייכת רק בתביעת ממון הוא משבועת הפקדון, שכפי ששם מדובר בשבועה על ממון כך גם כאן.

והוסיף רבי שמעון שאף אפשר ללמוד זאת מקל וחומר שאם פקדון שהוא חמור יותר ואף נשים וקרובים ופסולים חייבים עליו וחייבים על כל שבועה ושבועה בין בפני בי"ד ובין שלא בפניהם, ולמרות זאת חייבים רק על תביעת ממון, וודאי שבשבועת העדות שהיא קלה יותר ואין בה את כל החומרות הללו אלא רק הכשרים לעדות חייבים עליה ורק אחת בפני בית דין, קל וחומר שהיא מדברת רק על תביעת ממון.

והוסיף רבי שמעון שאם נדחה ונאמר שכבר מצינו חומרא בשבועת העדות יותר משבועת הפקדון במה שחייב בה קרבן אף במזיד כשוגג ובמושבע מאחרים כנשבע מעצמו, עדיין יש דרך נוספת ללמוד משבועת הפקדון בגזירה שווה, שנאמר בשבועת העדות "נפש כי תחטא" ובשבועת הפקדון נאמר "נפש כי תחטא" ולומדים "תחטא" "תחטא" בגזירה שווה שכפי ששבועת הפקדון מדברת רק על תביעת ממון כך גם שבועת העדות.

ומביאה הגמרא שחכמי ארץ ישראל גיחו על דברי רבי שמעון. ודנה הגמרא על מה גיחו.

ובתחילה מבינה הגמרא שגיחו על מה שאמר רבי שמעון שאי אפשר ללמוד מפקדון לשבועת העדות בקל וחומר, כי בפקדון לא נאמר הדין שאף המושבע מבית דין דינו כנשבע מעצמו, ולא הדין שהנשבע במזיד דינו כנשבע בשוגג. ועל זה גיחו כי כפי שלומדים בשבועת העדות מפקדון שמושבע מעצמו חייב כך בשבועת הפקדון נלמד משבועת העדות שמושבע מפי אחרים חייב.

אך דוחה הגמרא שלא על זה גיחו, כי קושיא זו על רבי שמעון מתבססת על כך שרבי שמעון לומד שמה שחייבים בשבועת העדות מושבע מפי עצמו זה נלמד מפקדון, אבל מהיכן לנו שרבי שמעון לומד זאת באמת מפקדון, ואולי הוא לומד את הדין הזה בקל וחומר משבועת העדות עצמה, שאם מושבע מפי אחרים חייב מפי עצמו כל שכן שחייב. (וכפי שביאר רב פפא לעיל בדעת חכמים).

ומנסה הגמרא לומר שהסיבה שגיחו היא משום שרבי שמעון פרך את הקל וחומר מפקדון לשבועת העדות, מחמת שבשבועת העדות מצינו שמושבע מפי אחרים דינו כנשבע מעצמו, ומזיד דינו כשוגג, והוקשה להם שהרי הסיבה שלומדים בשבועת העדות חייבים עליה גם במזיד, זה מפני שלא נאמר בשבוע זו ונעלם כמו שנאמר לגבי שבועת ביטוי, ואם כך הרי אותה הסיבה קיימת גם לגבי שבועת הפקדון שלא נאמר בה ונעלם, ומדוע שנאמר שבשבועת הפקדון לא יהיה חייב על מזיד.

וניסה רב הונא לדחות את הקושיא ולומר שהסיבה שלדעת רבי שמעון בשבועת הפקדון פטור במזיד היא מפני שלמד זאת ממעילה, שכפי שבמעילה שונה דין מזיד משוגג, כך גם בפקדון.

אך אומרת הגמרא שזה גופא מה שגיחו, מדוע למד לפקדון ממעילה ולא למד משבועת העדות.

ומנסה הגמרא לומר שהיה מסתבר לרבי שמעון ללמוד לפקדון ממעילה, כי שניהם בשניהם נאמרה הלשון של "מעילה" שבפקדון נאמר "נפש כי תחטא ומעלה וגו'" ובמעילה נאמר "נפש כי תמעול מעל בה' וגו'". ועונה הגמרא שיותר מסתבר ללמוד משבועת העדות שכן הם דומים בזה שנאמר בשניהם "תחטא".

ואומרת הגמרא שמעילה דומה יותר לפקדון כי גם נאמר בשניהם מעילה, וגם ששניהם נוהגים בכל ולא רק בכשרים לעדות, וגם שבשניהם יש הנאה, אבל בשבועת העדות אין הנאה לנשבע, וגם ששניהם יש בהם קרבן קבוע ולא עולה ויורד, ובשבשניהם יש חומש ואשם

ומנסה הגמרא לומר שעדיף ללמוד משבועת העדות, כי פקדון דומה לה בזה שבשניהם נאמר "תחטא", ובשניהם דינו עם ההדיוט ולא עם גבוה כמו מעילה, ובשניהם יש שבועה, אבל במעילה אין שבועה, ובשניהם יש תביעה וכפירה אבל במעילה אין כאן בעל דין שתובע ובעל דין שכופר, ובשניהם נאמר אואים. אך דוחה הגמרא שלמרות זאת עדיף לרבי שמעון ללמוד ממעילה כי נקודות הדמיון מפקדון למעילה רבים יותר.

ושואלת הגמרא אם כך מדוע גיחכו בני מערבא על דברי רבי שמעון. הרי הסיבה שלא למד משבועת העדות היא מפני שלמד ממעילה.

וכאשר באו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע מבית מדרשו של רב ביארו מדוע גיחכו, שכיון שרבי שמעון לומד בגזירה שווה "תחטא" "תחטא" משבועת העדות לשבועת הפקדון, אם כך שילמד בגזירה שווה זו פקדון משבועת העדות שיהיה בו הדין שמושבע כנשבע ומזיד כשוגג. ומדוע פרך את הקל וחומר מפקדון מחמת שבפקדון לא נאמר הדין שמושבע כנשבע ומזיד כשוגג.

ושואלת הגמרא שאולי רבי שמעון פרך את הפקדון רק לפני שלמד מגזירה שווה, אבל לאחר שלמעשה למד מגזירה שווה, באמת הוא לומד שאף בפקדון נאמר הדין של מושבע כנשבע ומזיד כשוגג.

ודוחה הגמרא שהרי אמר רבא בר איתי לחכמים שמי ששנה את הברייטא ששבועת הפקדון לא ניתן זדונה לכפרה זה רבי שמעון, ורואים שלדעת רבי שמעון אף לאחר הגזירה שווה לא אומרים בפקדון שמזיד כשוגג.

ושואלת הגמרא שאולי הסיבה שרבי שמעון לא ללמד משבועת העדות שמזיד כשוגג אפילו שלומד גזירה שווה, זה מפני שלמד ממעילה להפך, שמזיד אינו כשוגג, אבל את הדין של מושבע כנשבע כן למד משבועת העדות לפקדון.

ועונה הגמרא שאם כך היה קשה לנו מדוע לא נלמד עשות מפקדון, שכפי שבפקדון למדנו ממעילה שרק שוגג חייב ולא מזיד, כך נאמר גם לגבי שבועת העדות שרק שוגג חייב ולא מזיד.

ודוחה הגמרא שלא יתכן ללמוד כך כי ממה שלא נאמר בשבועת העדות ונעלם כמו שנאמר לגבי שבועת ביטוי, מוכח ששבועת העדות היא אף במזיד ולא רק בשוגג.